

BİBLİYOGRAFYA

A. TEMİR

Hans Findeisen: *Schamanentum. Dargestellt am Beispiel der Besessenheitspriester nordeurasischer Völker* von Hans Findeisen. W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart 1957, 240 s.—14 resim. Urban-Bücher, die wissenschaftliche Taschenbuchreihe herausgegeben von Fritz Ernst.

Önsözünden öğrendiğimize göre, bu eserin aşağı yukarı yarısı, myellifin 1936 da Frankfurt-Main'daki Johann-Wolfgang Goethe Üniversitesinde ve sonra 1941 e kadar Berlin Üniversitesine bağlı Ausland-Hochschule (sonraları Auslandswissenschaftliche Fakultät)de "Kuzey Asya etnografyası" üzerine okuttuğu derslere dayanmaktadır. Yazar, bu eserinde de "Kuzey Asya" yani Lappland ile Çukça yarımadası arasında yaşayan halkların inandığı şamanlık ile meşgul oluyor. Bununla beraber bu mevzuun tarihine temas ederken, eski nesnelere üzerinde radiokarbon metodu ile yapılan araştırmaları da göz önünde tutarak, bunun Kuzey Eurasatik kültür sahasına ait olup, İspanya ve Fransa üzerinden Doğu Sibirya'da Lena'ya kadar uzandığını ve bu devrin M.Ö. 60 000 - 10 000 senelik bir zamana işaret ettiğini söylemektedir. Eser, popüler ihtisas kitapları serisinde yayınlandığından açık bir ifade ile kaleme alınmış, üzerinde durulması gereken özel meseleler ve bibliyografik notlar kitabın sonuna eklenmiştir (s. 197 - 240).

Yazar, "Kuzey Asya'da şamanlar ve şamanlık" adını taşıyan I. bahiste, şaman kelimesinin Avrupa umumî edebiyatında sık sık kullanıldığına, fakat çok defa "iptidaî sihirbaz" şeklinde tercüme edilerek yanlış anlaşıldığına da işaret ediyor. Müellife göre şamanların esas özelliği sihirbazlık olmayıp, bunlar her şeyden evvel ruhanî şahsiyet ve hastaları tedavi eden birer sanatkârdır; yazar bu bakımdan onları *spiritist*

medium olarak tavsif ediyor. Yalnız şu cihete işaret edelim ki, şamanlık muhtelif halk ve boy-lar arasında kült bakımından pek değişik şekiller göstermekte olup, şamanların rolü de buna göre az çok değişmektedir. Bunun için Türk boylarından pek çok misal gösterilebilirdi. Meselâ Kazak'lar arasında gördüğümüz *baksa*'ları ele alalım. Bunlara artık hakikî şaman diye değil, ancak şamanlığın müslüman halklar arasında raslanılan izleri olarak bakabiliriz. Findeisen bu bakımdan bir tefrik yapmadan ancak mahdut bir iki esere dayanarak (Valichanov, *O şamanstve u Kirgiz*, 1868; Alektorov, *Baksa*, 1900) baksaları da şamanlar cümlesinden sayıyor. Halbuki bu mevzu üzerine W. Radloff'un da çok enteresan araştırmaları vardır (*Aus Sibirien II*, Leipzig 1884, s. 60 - 67; Türkçe tercümesi: *Sibiryadan II*, Ankara 1957, s. 65 - 73). Müellif, şamanlığın Türk halkları arasında yayılış ve durumunu tetkik ederken mahdut ve umumî eserlere başvurarak bazı hususî ve mühim araştırmaları dikkat nazarına almamıştır, meselâ: Altay Türkleri arasında uzun müddet yaşayarak şamanlık üzerine 1840 senelerinde toplamış olduğu malzemeyi 1870 te Tomsk gazetesinde yayınlamış olan misyoner Verbitskiy'nin makalelerini, W. Radloff'un Aus Sibirien'deki araştırmalarını v. b. Findeisen'in bibliyografyasında boşuna arıyoruz. Halbuki müellif, bunlardan geniş makyasta istifade etmiş olan W. Schmidt'in eserini sık sık zikreder (Findeisen, s. 202 - 204).

Eser III bahse ayrılmış olup, müellif bun-larda şamanlığı muhtelif cephelerden tetkik etmekte ve daha ziyade, çok geniş saha üzerinde yayılmış olan bu dinin umumî hatları ve bilhas-sa felsefî ve mistik cephesi üzerinde durmaktadır.